

УДК 332(477):339.92(4)

І. Копач

Управління конкурентоспроможністю національної економіки в контексті європейської інтеграції

Забезпечення належного рівня розвитку національної економіки та зайняття Україною гідної ніші на міжнародній арені залежать не лише від певних географічних, історичних, соціально-економічних та інших умов, як екзогенного, так і ендогенного характеру, а й, насамперед, від ефективності управління конкурентоспроможністю національної економіки. У статті розглянуто теоретичні засади щодо вагомості забезпечення конкурентоспроможності країни в умовах євроінтеграції. Особливу увагу приділено досягненню конкурентоспроможності регіонів як необхідної передумови зростання конкурентоспроможності країни. Одним із факторів конкурентоспроможності регіонів виокремлено міжрегіональні зв'язки, зокрема транскордонне співробітництво.

Ключові слова: європейська інтеграція, конкурентоспроможність, національна економіка, управління конкурентоспроможністю, транскордонне співробітництво.

Сучасні умови розвитку економіки України вимагають ґрунтовного та комплексного оцінювання можливостей інтеграції країни у світовий господарський простір. Перспективи такої інтеграції значною мірою залежать від місця й ролі країни у глобальному економічному середовищі, які, у свою чергу, визначаються поточними конкурентними позиціями країни, та, що більш важливо, її здатністю забезпечувати умови для довгострокової конкурентоспроможності національної економіки [1, с. 352].

Забезпечення належного рівня розвитку національної економіки та зайняття Україною гідної ніші на міжнародній арені залежать не лише від певних географічних, історичних, соціально-економічних та інших умов, як екзогенного, так і ендogenous характеру, а й, насамперед, від ефективності управління конкурентоспроможністю національної економіки.

Україна пройшла початковий етап становлення ринкового саморегулювання та отримала статус країни з ринковою економікою. Однак, трансформаційний етап розвитку економіки та суспільства нашої держави триває та вимагає виконання низки важливих соціально-економічних завдань, зумовлених суспільно-політичною нестабільністю, істотними проблемами у демографічній, соціальній, екологічній сферах, наявними структурними, галузевими і регіональними диспропорціями, які ще більше поглибились внаслідок світової фінансової кризи та економічного спаду. Серед цих завдань варто виділити необхідність поетапного формування моделі конкурентоспроможного національного господарства, що сприятиме завершенню переходу від планової економіки до вільного ринку та успішній інтеграції у світогосподарський простір.

Недостатньо дієвими в сучасних умовах є механізми управління конкурентоспроможністю економіки України, про що засвідчують диспропорції рівня конкурентоспроможності в різних регіонах країни. Слід звернути увагу на необхідність поетапного формування моделі конкурентоспроможної національної економіки, що сприятиме завершенню переходу від планової економіки до вільного ринку та успішній інтеграції у світогосподарський простір. Це обумовлює потребу розробки напрямків і механізмів удосконалення управління конкурентоспроможністю національної економіки на рівні країни та її регіонів.

Проблеми конкурентоспроможності національної економіки досліджували такі зарубіжні вчені, як: Г. Азоев, Ж. Вальтер, Р. Вернон, Г. Грубел, Г. Д. Джонсон, Д. Кісінг, П. Кругман, В. Леонтьєв, С. Ліндер, Е. Менсфілд, Б. Олін, М. Портер, Д. Рікардо, Дж. Робінсон, Д. Сакс, П. Самуельсон, Д. Сепік, А. Сміт, Р. Солоу, Р. Фатхутдінов, Ф. Хайек, Е. Хекшер, Дж. Хікс, Й. Шумпетер, А. Юданов та ін. Серед українських вчених цій проблематиці присвятили свої праці О. Агафоненко, О. Амоша, Л. Антонюк, Я. Базилюк, В. Безугла, Я. Белінська, В. Будяков, В. Василенко, А. Гальчинський, В. Геєць, Б. Губський, В. Дергачова, М. Диха, Я. Жаліло, Д. Лук'яненко, С. Маяковський, А. Мокій, В. Павлов, С. Соколенко, Н. Тарнавська, А. Ткачук, В. Толкованов, А. Ходжаян, О. Шнипко, Л. Яремко та інші.

Доцільно підкреслити, що у науковій літературі розкрито різнопланові питання щодо теоретичних основ та узагальнення досвіду забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Проте існуючі наукові розробки не охоплюють всього комплексу теоретико-методологічних і практичних завдань щодо управління конкурентоспроможністю на державному та регіональному рівнях.

Метою даної роботи є обґрунтування теоретичних засад щодо вагомості управління конкурентоспроможністю національної економіки в умовах євроінтеграційних процесів. Для досягнення зазначеної мети були поставлені та вирішувалися наступні завдання: розкрити сутність та зміст поняття конкурентоспроможності економіки країни та її регіонів; обґрунтувати значення конкурентоспроможності регіонів; визначити фактори конкурентоспроможності регіонів, розглянути транскордонне співробітництво в контексті управління конкурентоспроможністю відповідних регіонів та країни в цілому.

Поняття «конкурентоспроможність» у використанні вітчизняними вченими-економістами з'явилося з переходом економіки до ринкових відносин, хоча інтерес до вивчення цієї проблематики посилювався ще з 1970-х рр. ХХ ст.

Застосування конкурентоспроможності як мікроекономічної категорії, критерію якісної характеристики ринкових відносин між суб'єктами господарювання в подальшому було поширено на відносини, що склалися між суб'єктами вищих рівнів економічної

системи. Глобальні світові процеси, що активізувалися на рубежі століть, призвели до посилення конкурентних відносин не тільки між окремими товаровиробниками, але й між країнами та їх регіонами, висуваючи для них усе більш високі вимоги до їх конкурентоздатності, що виступає основоположною умовою соціально-економічного розвитку.

Рівень конкурентоспроможності являє собою об'єктивну можливість та суб'єктивну готовність країни раціонально використовувати й примножувати наявний конкурентний потенціал задля створення відповідних конкурентних переваг. Окрім того, від ефективності використання конкурентного потенціалу залежить очікувана (або ж досягнута) конкурентна позиція. Вважається, що країни, що мають конкурентні переваги у різних сферах економіки, можуть швидше оговтатись після глобальних кризових явищ та краще відновлюють економіку.

На сьогодні відсутнє єдине загальноживане трактування поняття конкурентоспроможності національної економіки, що визначається його дискусивністю та багатовимірністю. В останній час конкурентоспроможність набула більшого значення аніж просто «модної концепції» [2, с. 135]. Як зазначає Л. А. Яремко: «В умовах ринкової економіки основною передумовою успіху діяльності людини, підприємства чи території є конкурентоспроможність. Це абсолютний закон комерційної поведінки» [3, с. 72]. На думку С. Гареллі: «Конкурентоспроможність стала в економіці тим, що і гравітація у фізиці – це одна із важливіших сил, яка виказуючи вплив, формує сучасність нашого світу, це сила, яку не можна не враховувати» [4].

На нашу думку, конкурентоспроможність економіки країни та її регіонів слід розглядати як інтегральну характеристику соціально-економічного розвитку окремих адміністративних одиниць, що передбачає здатність суб'єктів господарювання створити таке середовище, в якому локальні товаровиробники матимуть змогу нарощувати свої конкурентні переваги та зміцнювати конкурентні позиції на відповідних сегментах національного, світового ринків.

В умовах сьогодення за рахунок своєї комплексності та багатогранності показник конкурентоспроможності використовують для характеристики розвитку економічної системи будь-якого рівня, що є особливо важливим для транзитивних економік постсоціалістичного типу, до яких відноситься і економіка України.

Внаслідок негативних тенденцій в економіці України, нею були втрачені позиції у провідних світових рейтингах. Як демонструє рейтинг Індексу глобальної конкурентоспроможності, що розраховується Всесвітнім економічним форумом (Україна була включена у рейтинг 1997 р.), рівень вітчизняної конкурентоспроможності є досить низьким, однак протягом останніх періодів характеризується зростаючою тенденцією. Україна піднялася із 89 позиції (Звіт 2010-2011 рр.) до 82 (Звіт 2011-2012 рр.), а за даними Звіту 2012-2013 рр. наша країна зайняла 73 позицію, і майже досягла рівня 2008-2009 рр. (рис. 1). У «Звіті Всесвітнього економічного форуму щодо глобальної конкурентоспроможності 2012-2013 рр.» Україну віднесено до тієї групи країн, економіки яких знаходяться на другій стадії розвитку (економіки, орієнтовані на ефективність).

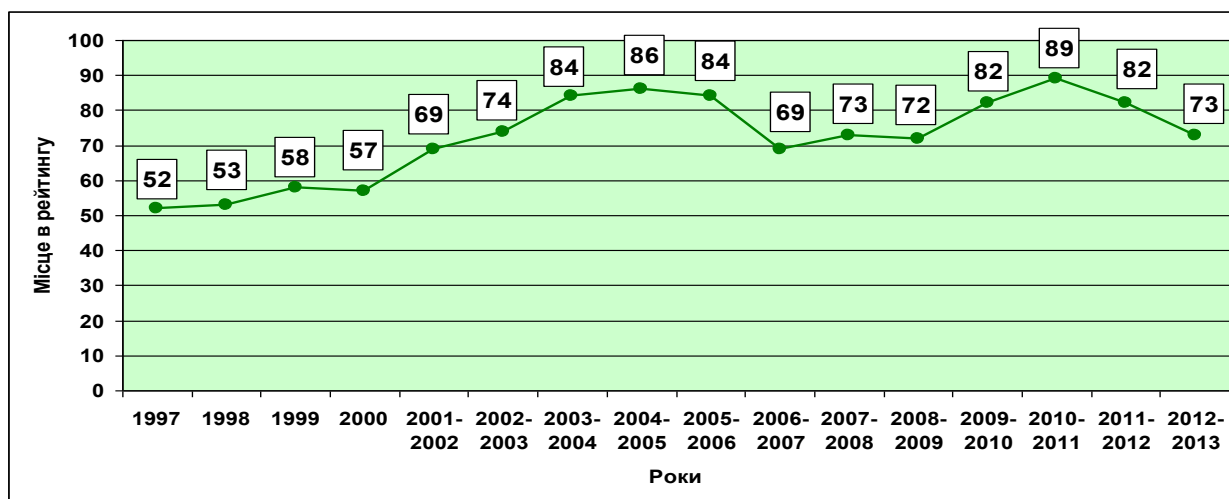

Рис. № 1. Динаміка рейтингу України за Індексом глобальної конкурентоспроможності, 1997-2013 рр.*

*Складено автором за: [6].

Проте, за висновками більшості науковців та економістів, зростання не зумовлюється стабільними довгостроковими факторами. Як зазначають автори [5, с. 80]: «економічне зростання було не результатом системних внутрішніх реформ, а спричинилося в основному дією сприятливих чинників, як зовнішнього, так і внутрішнього походження».

Загальний рейтинг ІГК 2012-2013 рр. очолила Швейцарія. До десятки кращих увійшли Сінгапур, Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Німеччина, США, Великобританія, Гонконг, Японія. Окрім того, серед країн-сусідів, Україна випереджає лише Грузію, Румунію та Молдову (таблиця 1).

Таблиця 1

Рейтинг країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності*

Країна	Ранг				Країна	Ранг			
	2012/ 2013	2011/ 2012	2010/ 2011	2009/ 2010		2012/ 2013	2011/ 2012	2010/ 2011	2009/ 2010
Швейцарія	1	1	1	1	Польща	41	41	39	46
Сінгапур	2	2	3	3	Туреччина	43	59	61	61
Фінляндії	3	4	7	6	Угорщина	60	48	52	58
Швеція	4	3	2	4	Болгарія	62	74	71	76
Нідерланди	5	7	8	10	Російська Федерація	67	66	63	63
Німеччина	6	6	5	7	Словацьчина	71	69	60	47
США	7	5	4	2	Україна	73	82	89	82
Великобританія	8	10	12	13	Грузія	77	88	93	90
Гонконг	9	11	11	11	Румунія	78	77	67	64
Японія	10	9	6	8	Молдова	87	93	94	- ¹

*Складено автором за: [9].

*У таблиці наведено країни, що входять до першої 10-ки в рейтингу, а також позиції країн-сусідів України, що були включені до рейтингу.

¹Країна не була включена до рейтингу за даний період.

Сучасний етап розвитку економіки України потребує активного пошуку дієвих чинників макроекономічної стабілізації, належного відновлення обсягів виробництва та забезпечення подальшого зростання національного господарства [7, с. 4]. Для України в перехідний період до ринкових відносин існує нагальна необхідність поетапного формування моделі конкурентоспроможної відкритої національної економіки з урахуванням переваг міжнародної регіональної інтеграції. Обґрунтування такої моделі розвитку економіки

України має враховувати досвід багатьох, передусім європейських, країн і водночас бути адаптованим до національної специфіки розвитку ринкових відносин. Забезпечення умов усталеної конкурентоспроможної вітчизняної економіки безпосередньо пов'язане зі світовими тенденціями розвитку конкурентного середовища, економічної кон'юнктури, особливостями взаємодії з іншими країнами в процесі інтернаціоналізації господарства [8].

Очевидно, що перспективним напрямом державної політики є посилення конкурентоспроможності регіональних економік з подальшим розвитком міжрегіонального співробітництва [7, с. 4].

Вважаємо, що втілення інтеграційних намірів України та забезпечення національної конкурентоспроможності зокрема, вимагає перегляду ролі регіонального фактору в даному контексті. Варто зазначити і той факт, що однією із форм розвитку інтеграційних процесів виступає регіоналізація, яку ще можна назвати базою міжнародної економічної інтеграції.

Сучасні процеси регіоналізації стають найбільш правильною відповіддю на виклики зовнішнього світу, адже важливим моментом процесів регіоналізації є знання про регіон як самостійну економічну систему, не відкидаючи її тісний зв'язок із національною економікою окремої країни [10, с. 85].

За європейським досвідом регіональний рівень є ключовим для ідентифікації та розв'язання багатьох проблем, адже саме тут перехрещуються загальнодержавні інтереси з територіальною специфікою та ресурсними і безпековими обмеженнями розвитку [11].

На сьогоднішній день світова практика довела, що конкурентоспроможність країни значною мірою формується в регіонах, саме тому будь-яка держава, яка прагне відігравати помітну роль у сучасному мінливому світі, гармонізує свою структуру за формулою «сильний центр плюс сильні регіони» [12].

У сучасному глобалізованому світі тотальної конкуренції за ресурси, робочу силу, ринки збуту тощо кожен регіон, кожна громада, аби забезпечити своє процвітання та розвиток, створити для людини комфортне і безпечне середовище, мають бути конкурентоспроможними щодо інших регіонів та громад. Адже ресурси, насамперед йдеться про зовнішні та внутрішні інвестиції, ідуть лише туди, де їм простіше зайняти своє місце і де є більше шансів на отримання від цих інвестицій доходу.

Розглядаючи регіональну конкуренцію як наявність конкурентних переваг і прояв конкурентних позицій окремих регіонів, стає очевидним, що диференціація, що з'явилася і посилюється, в рівнях їх розвитку якраз і є наслідком проявів регіональної конкурентоспроможності. Важливим моментом в забезпеченні регіональної конкурентоспроможності і її управлінні стає формування і підтримка чинників і параметрів регіональної економічної системи на такому рівні, щоб вона в перспективі зберігала і примножувала вже досягнуті показники. Йдеться в даному випадку, насамперед, про стійкість, цілісність, комплексність і життєздатність регіону як економічної системи в просторово-часових умовах, що змінюються [13, с. 15].

Кожен регіон з наявними йому конкурентними позиціями та перевагами, ставши повноправним суб'єктом економічних відносин, має можливість забезпечити належний рівень конкурентоспроможності як в середині держави, так і за її межами.

На нашу думку, за таких умов конкурентоспроможність прикордонних регіонів є одним з найбільш вагомих складових елементів загальної конкурентоспроможності країни. Це пов'язано з тим, що на даний час регіони світу переживають процеси економічної інтеграції і в таких умовах прикордонні території першими відчують прояви вищого рівня конкурентної боротьби [10, с. 85].

Майже у всіх державах світу політичні і економічні центри, як правило, концентруються в глибині території, відповідно до чого розвивається інфраструктура. Прикордонні райони сусідніх держав при цьому як би обернені спиною один до одного. Наслідком чого є слабкіший соціально-економічний розвиток цих територій, нижчий життєвий рівень населення. Звідси випливає природна потреба в зміні позиції «спина до спини» позицією «обличчя до обличчя» [14, с. 176-177], яка дасть можливість ліквідувати диспропорції в соціальному і економічному розвитку по обидва боки кордону, розірвати міцний ланцюжок, який утворився на основі понять «прикордонний», «периферійний», «відсталый» і сформувані сприятливе середовище для розвитку і поглиблення відносин із сусідніми державами.

На сьогоднішній день саме міждержавні міжрегіональні зв'язки виступають в якості своєрідних транзитних коридорів для інвестицій, інновацій, товарів і послуг, а самі регіони отримують роль «зон» інтеграції і взаємодії глобального і національного економічних просторів, «пілотних» територій для адаптації і подальшого транслювання на внутрішню територію України міжнародних соціально-економічних, технологічних, культурних та інших стандартів.

Тим більше, що національним інтересам України відповідає здійснення європейської інтеграції (тобто, міжрегіональні зв'язки з такими країнами як Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія) та поглиблення співпраці між державами СНД (з Росією, Білоруссю, Молдовою) [15].

Окрім того, обмеженість державних фінансових ресурсів (що підтверджується розподілом Кабінетом міністрів коштів закладених у держбюджет-2013 на розвиток регіонів [16]), котрі могли б бути спрямовані на мінімізацію регіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку, потребує активного пошуку інших чинників зміцнення конкурентоспроможності [17, с. 4].

Сучасні реалії процесів європейської інтеграції посилюють роль транскордонного співробітництва та відкривають нові можливості для активізації господарської діяльності на прикордонних територіях і, як наслідок, підвищення конкурентоздатності регіону в цілому.

ЄС формує свою стратегію регіонального розвитку так, щоб вона базувалася на наявних можливостях і, за допомогою якої можна було б посилити конкурентоспроможність регіонів та паралельно ліквідувати їх відсталість. Особливо це стосується підтримки прикордонних регіонів, які в кожній державі були периферійними і менш розвинуті ніж центральні. Щоб нівелювати цю різницю, ЄС у своїй регіональній політиці приділяє значну увагу прикордонним регіонам з тим, щоб згладити різницю рівня життя населення як між регіонами всередині держави, так і між прикордонними регіонами сусідніх держав ЄС.

Стан транскордонних відносин, взаємна зацікавленість у співпраці дозволяють визначити інтеррегіональне та транскордонне співробітництво України і ЄС як форму реалізації моделі структурної інтеграції, що базується на поглибленні співробітництва в найбільш перспективних секторах і галузях економіки регіонів країн та має на меті зміцнення конкурентоспроможності західних регіонів України [17, с. 4].

В «Державній програмі розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 рр.» зазначається, що «транскордонне співробітництво є одним з інструментів прискорення процесів наближення рівня життя населення прикордонних регіонів до середньоевропейського та забезпечення вільного переміщення людей, товарів і капіталів через кордон. Таке співробітництво сприяє об'єднанню зусиль суб'єктів транскордонного співробітництва для розв'язання спільних проблем прикордонних регіонів, здійсненню євроінтеграційних заходів на регіональному рівні» [18].

Транскордонне співробітництво спрямоване на подолання негативних аспектів

існування кордонів та наслідків, які виникли на прикордонних територіях через їх розташування на національних межах держав і має на меті покращення умов життя населення. Різноманітність проблем та потенційних можливостей розвитку по обидві сторони кордону призводить до того, що транскордонне співробітництво стає необхідним, бо служить втіленню в життя принципів міжнародного права в чітко визначеному регіональному аспекті.

Поглиблення транскордонного співробітництва відкриває нові можливості для активізації господарської діяльності в регіонах й підвищення їх конкурентоспроможності (сприяє інтенсифікації зовнішньоторговельного обороту, розвитку спільного підприємництва, стимулює транспортні перевезення тощо) шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу сусідніх територій.

Також в прикордонних регіонах функціонує спільний ринок різноманітних послуг. Це стосується як транспортних перевезень, дипломатичних установ та зарубіжних представництв, лікарняних, рекреаційних, туристичних, фінансових, інформаційних та інших послуг. Важливими напрямками співробітництва є використання транскордонного регіону як спільного ринку праці, спільного інформаційного, інноваційного та навчального простору [19].

Таким чином, можна виділити основні конкурентні переваги прикордонних регіонів в контексті транскордонного співробітництва: об'єднання та ефективне використання існуючого природно-ресурсного потенціалу; розширення торгівельно-економічних, коопераційно-виробничих, та науково-технічних зв'язків, що дають змогу активізувати інвестиційну діяльність та використовувати більш передові технології; реалізація спільних програм щодо охорони довкілля, запобігання природним та техногенним катастрофам; розбудова соціальної, інформаційної, транспортної, прикордонної інфраструктури; поглиблення контактів у гуманітарній сфері.

До найістотніших перешкод використання конкурентних переваг прикордонних регіонів Західної України відносяться: просторово-структурні диспропорції та деформації; регіональна асиметрія системи міжбюджетних відносин; надмірна і загрозлива для цілісності й безпеки держави диференціація регіонів за рівнем економічного розвитку та якістю життя людей; нераціональна залежність економіки від кон'юнктурних коливань на зовнішніх ринках та стабільності розвитку – від динаміки експорту і критичного імпорту стратегічних ресурсів; необґрунтованість засобів стратегічного програмування соціально-економічного розвитку на регіональному та місцевому рівнях [7, с. 4].

Для прикордонних регіонів Західної України і досі повною мірою залишаються не задіяними можливості щодо використання переваг інтеррегіонального та транскордонного співробітництва. Зокрема, активізація та підвищення ефективності участі прикордонних територій у проектах міжнародної співпраці дозволяє залучити істотні обсяги інвестиційних та фінансових ресурсів, що можуть спрямовуватися на розвиток інфраструктури регіону, підвищення енергоефективності економіки та покращення екології; започаткувати практику реалізації проектів створення промислових територіально-галузевих виробничих систем, забезпечивши таким чином синергетичний ефект у вигляді посилення інноваційного складника конкурентоспроможності та підвищення ефективності місцевого виробництва; посилити ділову і громадську активність та покращити рівень доходів і якості життя населення; розвивати сучасні європейські механізми місцевого самоврядування на принципах демонополізації економіки і покращення конкурентного середовища [17, с. 4].

Використання переваг інтеррегіонального та транскордонного співробітництва є вагомим чинником зміцнення конкурентоспроможності прикордонних регіонів Західної України в умовах посткризового етапу розвитку економіки України та обмеженості державного фінансування програм вирівнювання регіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку. У свою чергу, це потребує активізації та підвищення ефективності міжрегіонального співробітництва України та ЄС, включно з реалізацією конкретних

прикладних проектів з посилення факторних конкурентних переваг [7, с. 74].

На нашу думку, здатність кожного регіону забезпечити належний рівень розвитку економіки та зайняти гідну нішу на міжнародній арені залежить не лише від певних географічних, історичних, соціально-економічних та інших умов, як екзогенного, так і ендогенного характеру, а й, насамперед, від результативності управління конкурентоспроможністю даного регіону, тобто докладання значних фінансових і організаційних зусиль.

Прагнення прикордонних регіонів ефективно управляти наявними конкурентними позиціями вимагає проведення загальних досліджень транскордонної співпраці і соціально-економічних проблем розвитку названих територій, результатом яких повинна стати поява проектних рішень і обґрунтувань з метою їх практичної реалізації як на національному, так і міжнародному рівні.

Незважаючи на те, що Україна тривалий час бере участь в реалізації проектів інтеррегіонального та транскордонного співробітництва з ЄС, надані можливості використовуються лише частково, а подекуди і повністю втрачаються. Відтак, ефективність співпраці є низькою, а вплив на зміцнення конкурентоспроможності західних прикордонних регіонів нашої держави – маловідчутним. [17, с. 5].

Із запровадженням Європейського інструменту сусідства та партнерства (далі – ЄІСП) стратегічно та політично обумовлений характер допомоги з боку ЄС був посилений збільшенням обсягів фінансування транскордонних програм у кілька разів (рис. 2).

Рис. № 2. Обсяги фінансування програм транскордонного співробітництва за участю України*

*Джерело: [17, с. 5].

Разом із національними індикативними програмами ЄІСП транскордонні програми становлять вагомий фінансовий інструмент вирішення соціально-економічних проблем. Пріоритети програм ТКС України з ЄС безпосередньо пов'язані із загальними цілями Європейського інструменту сусідства і партнерства, а саме: (1) підвищення конкурентоспроможності прикордонних територій; (2) покращення навколишнього середовища; розвиток співробітництва у форматі «від людини до людини» або «люди – людям». Слід зазначити, що саме формування конкурентоспроможної прикордонної економіки є домінуючим напрямом розвитку ТКС України з ЄС, оскільки на програмний період співпраці (йдеться про транскордонні програми 2007-2013 рр.) обсяг його фінансування склав 149 млн. євро або 42 % у загальній структурі. Він здійснюється через гармонізований розвиток туризму, створення кращих умов для функціонування малого та середнього бізнесу, підвищення ефективності управління кордоном, а саме удосконалення

транспортної інфраструктури перетину кордону та облаштування прикордонних пунктів пропуску; адже управління та доступність кордонів є необхідною умовою подальшого формування конкурентоспроможної прикордонної економіки [17, с. 5-6].

Прикордонне співробітництво в рамках Європейської політики сусідства (відоме як ЄІСП ПКС) нараховує 13 основних програм вздовж внутрішнього кордону ЄС, яким самим довірено управляти сотнями проектів. Ідея полягає в тому, щоб фінансувати та допомагати розвитку прикордонних регіонів. ЄІСП ППС має чотири основних цілі: сприяння економічному і соціальному розвитку в прикордонних районах; вирішення спільних проблем в таких сферах, як охорона навколишнього середовища, охорона здоров'я, профілактика та боротьба з організованою злочинністю; забезпечення ефективних та безпечних кордонів, а також заохочення співпраці між людьми. Встановлено два види програм: Програми по сухопутних кордонах між двома та більше країнами, що мають спільний кордон (або розділені вузьким морським простором); багатосторонні програми (що охоплюють морський басейн). Ціль полягає в тому, щоб допомогти місцевим адміністраціям в прикордонних регіонах набути необхідних навичок та можливостей [20].

ПКС діє на основі спільної системи управління, в якій сусідні країни-партнери мають рівні права з країнами-членами ЄС. Вони приймають спільні рішення про те, як витратити кошти в рамках встановлених пріоритетів, і самі обирають проекти. Роль Європейської Комісії зводиться до моніторингу виконання програм. У кожній із 13 програм є Спільний управляючий орган (найчастіше він знаходиться в місцевій або регіональній адміністрації), який відповідає за конкурси проектних заявок, відбір проектів, підписання договорів та управління проектами. Що має досить велику роль в контексті управління конкурентоспроможністю прикордонних територій. Бюджет програм на 2007–2013 рр. становить приблизно 1 млрд. євро (внески ЄІСП, Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРР) та внески країн-учасниць) [20].

Матеріали офіційного сайту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [21] свідчать, що програми прикордонного співробітництва у рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства 2007-2013 років передбачають співробітництво на регіональному рівні між країнами-партнерами ЄІСП та країнами-членами ЄС, як по сухопутних кордонах, так і в рамках морських басейнів. Особливістю цих програм у порівнянні з іншими програмами ЄС є відсутність при їх впровадженні щорічних Планів дій. Натомість, країни-учасниці кожної із програм розробляють Спільну операційну програму на весь термін впровадження Європейського інструменту сусідства та партнерства.

Відповідно до затверджених Європейською Комісією Стратегії прикордонного співробітництва 2007-2013 рр. та Індикативної програми 2007-2010 рр. з прикордонного співробітництва ЄІСП Україна бере участь у 4 наступних програмах, основна інформація щодо яких представлена у таблиці 2.

- «Україна – Польща – Білорусь» (індикативний бюджет Програми – 186,201 млн. євро);
- «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія» (індикативний бюджет Програми – 68,638 млн. євро);
- «Україна – Румунія – Республіка Молдова» (індикативний бюджет Програми – 126,718 млн. євро);
- «Басейн Чорного моря» (індикативний бюджет Програми – 25,697 млн. євро).

Таблиця 2

Програми прикордонного співробітництва у рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства 2007-2013 років за участю областей Західної України*

Програми	Пріоритети	Регіони	Індикативний бюджет програми, млн. євро
«Україна-Польща-Білорусь»	1. Підвищення конкурентоздатності прикордонних територій. 2. Покращення якості життя. 3. Інституційна співпраця та підтримка ініціатив місцевих громад.	<i>Основні:</i> Волинська, Закарпатська, Львівська області; <i>додаткові:</i> Тернопільська, Івано-Франківська області.	2007-2010 рр. – 97,107; 2010-2013 рр. – 89,094; Загалом 2007-2013 рр. – 186,201.
«Україна-Угорщина-Словаччина-Румунія»	1. Економічний та соціальний розвиток. 2. Покращення стану навколишнього середовища. 3. Покращення ефективності кордонів. 4. Підтримка співробітництва «люди-людям».	<i>Основні:</i> Закарпатська, Івано-Франківська області; <i>додаткові:</i> Чернівецька область.	2007-2010 рр. – 35,796; 2010-2013 рр. – 32,842; Загалом 2007-2013 рр. – 68,638.
«Україна-Румунія-Республіка Молдова»	1. Конкуренто-спроможна економіка в прикордонних регіонах. 2. Питання в сфері навколишнього середовища та попередження надзвичайних ситуацій. 3. Міжлюдське співробітництво.	<i>Основні:</i> Одеська, Чернівецька області; <i>додаткові:</i> Вінницька, Івано-Франківська, Тернопільська (12 районів, що наближені до кордонів із Румунією та Молдовою: Тернопільський, Бережанський, Підгаєцький, Козівський, Підволочиський, Тербовлянський, Монастирський, Гусятинський, Чортківський, Борщівський, Заліщицький, Бучацький) та Хмельницька області (10 відповідних районів: Кам'янець-Подільський, Дунаєвецький, Новоушицький, Чеперовецький, Городецький, Ярмолинецький, Вінковецький, Деражнянський, Хмельницький, Летичівський).	2007-2010 рр. – 66,086; 2010-2013 рр. – 60,632; Загалом 2007-2013 рр. – 126,718.

*Складено за: [21].

Підготовка цих програм базувалася на попередньому досвіді впровадження програм сусідства. У програмних документах визначаються географічні рамки, пріоритети та окремі заходи, спільні органи управління. До програмних документів включається фінансовий план з чітким визначенням асигнувань за кожним пріоритетом програми. В рамках Програм обов'язковою є умова співфінансування кожного проекту (як правило 10 %).

Для реалізації Програм прикордонного співробітництва ЄСПІ укладаються Фінансові угоди (багаторічні), які включають Спільний програмний документ. Фінансова угода підписується трьома сторонами: ЄК, Спільним органом управління (Joint Managing Authority) та країною-партнером.

Органами управління програм є: Спільний орган управління (COU) – відповідає за реалізацію програми, зокрема, здійснює адміністративні та фінансові функції; Спільний технічний секретаріат програми – сприяє СОУ виконувати технічні функції, а також допомагає Спільному моніторинговому комітету; Спільний моніторинговий комітет – це

спільний орган, який складається з представників усіх країн – партнерів за програмою, та приймає всі необхідні рішення для забезпечення ефективної реалізації програми.

24.12.2009 колишнім Міністром економіки Б. М. Данилишиним відповідно до розпоряджень Кабінету Міністрів України від 23.12.2009 №№ 1614, 1615, 1617 та 1618 були підписані угоди про фінансування ППС ЄІСП на 2007–2013 рр. «Україна – Польща – Білорусь», «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія», «Україна – Румунія – Молдова» та «Басейн Чорного моря».

Також у рамках окремих пріоритетів ЄІСП ПКС «Україна – Польща – Білорусь», «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія», «Україна – Румунія – Молдова» передбачено впровадження проектів, які відбиралися поза конкурсом, шляхом їх затвердження. Для підготовки великомасштабних (інфраструктурних) проектів зазначених Програм були створені спільні робочі групи (далі – СРГ), до складу яких входять представники Мінекономіки, Держмитслужби, Держприкордонслужби та облдержадміністрацій. Спільні моніторингові комітети цих програм затвердили керівництва щодо підготовки великомасштабних проектів та аплікаційні форми.

Проте, незважаючи на існування окремих спільних проектів в контексті ПКС, потенціал такого виду співпраці реалізовується слабо, що, значною мірою пов'язане з недосконалістю існуючих в Україні механізмів фінансування транскордонних проектів [22].

В контексті нового підходу до Європейської політики сусідства (ЄПС), визначеного 25 травня 2011 р., ЄІСП з 2014 р. поступиться місцем Європейському інструменту сусідства (ЄІС), який буде надавати наростаючу підтримку 16 країнам і територіям-партнерам сходу та півдня від кордонів ЄС. Запропонований бюджет ЄІС на період 2014-2020 рр. складатиме 18,2 млрд. євро, що на 40 % більше, чим було виділено через ЄІСП в 2007-2013 рр. Новий інструмент буде все більш політично орієнтованим забезпечувати значну диференціацію, значну гнучкість, ставити більш жорсткі умови, надавати вагоміші стимули для кращих виконавців, відображаючи цілі кожного партнерства. ЄІС, базуючись на досягненнях ЄІСП, буде сприяти зміцненню двосторонніх відносин з країнами-партнерами та принесе відчутні вигоди, як ЄС, так і країнам-партнерам, в таких сферах, як демократія і права людини, верховенство права, належне управління та стійкий розвиток. ЄІС буде й надалі забезпечувати основну частину фінансування для країн Європейського сусідства, в основному в рамках програм двостороннього, регіонального та прикордонного співробітництва [20].

Отже, пріоритетними завданнями транскордонної співпраці як чинника соціально-економічного розвитку регіону і управління його конкурентоспроможністю зокрема повинні бути: створення і зміцнення єдиного соціально-економічного простору і динамічний збалансований його розвиток; відносне усунення основних регіональних диспропорцій; максимальне використання ресурсних особливостей і потенційних можливостей регіонів; реалізація загальних програм щодо забезпечення екологічної безпеки тощо.

Оскільки відповідальність за стан конкурентоспроможності національної економіки несе держава, то забезпечення умов для створення конкурентоздатності повинні стати головними завданнями серед національних і регіональних пріоритетів нашої країни, визначальною функцією державного регулювання економіки.

Джерела та література

6. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / [за заг. ред. В.М. Гейця та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
7. Вальтер Ж. Конкурентоспособность: общий подход [Електронний ресурс] / Ж. Вальтер // Доклады РЕЦЭП – Москва. – 2004. – № 2 – 176 с. – Режим доступу: <http://www.recep.ru/ru/>
8. Пріоритети підвищення ефективності транскордонного співробітництва та зміцнення конкурентоспроможності підприємництва західних регіонів України / [Васильців Т. Г., Борщевський В. В., Флейчук М. І. та ін.]; за ред. Т. Г. Васильціва. – Львів: ЛФ НІСД, 2010. – 168 с.

9. Калюжнова Н. Я. Конкурентоспособность регионов в условиях глобализации / Н. Я. Калюжнова. – М.: ТЕИС, 2003. – С. 126.
10. Новий курс: реформи в Україні 2010–2015 [Текст] : [національна доповідь] / За заг ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
11. Матеріали офіційного сайту World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.weforum.org/
12. Потенціал конкурентоспроможності Західних регіонів України та проблеми його реалізації у посткризовий період [Електронний ресурс] : Аналітична доповідь / [Волошин В. І., Васильців Т. Г., Мокій А. І. та ін.]. – Львів : ЛФ НІСД, 2011. – 98 с. – Режим доступу: <http://www.niss.lviv.ua>
13. Карнаков І. А. Проблеми багатовекторної інтеграції України в систему міжнародних економічних зв'язків у сучасних умовах [Електронний ресурс] / І. А. Карнаков. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2010_2/txts/10kiazsu.pdf
14. World Economic Forum [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.weforum.org/
15. Кицюк І. В. Конкурентоспроможність регіонів як необхідна передумова зростання конкурентоспроможності країни в контексті євроінтеграційних процесів / І. В. Кицюк // Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ “ХПІ”. – 2010. – № 7 – С. 83-88.
16. Кулина С. Я. Розвиток прикордонного підприємництва в єврозоні “Сян” / [Електронний ресурс] / С. Я. Кулина. – Режим доступу: www.univ.rzeszow.pl/nauka/.../r/.../36-Kulyna_szablon-UKR.pdf
17. Стехін П. Стратегічне програмування регіонального розвитку України: можливості вдосконалення на основі інформаційно-комунікаційних технологій [Електронний ресурс] / П. Стехін, М. Бунєєв // Center for Information and Social Programs – Режим доступу: <http://www.cisp.org.ua/cisp/news.nsf/0affe85b7db9e7d2c225755d0050112e/e11e38fd84153ee9c22575df002d29af?OpenDocument>
18. Василенко В. Н. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы : Монография / В. Н. Василенко, О. Ю. Агафоненко, В. Е. Будяков / НАН Украины. Ин-т экономика правовых исследований. – Донецк: ООО “Юго-Восток, Лтд”, – 2008. – 363 с.
19. Макогон Ю. В. Формы и направления межрегионального трансграничного сотрудничества: Монография / Ю. В. Макогон, В. И. Ляшенко – 2-е изд., исп. и доп. – Донецк: ООО “Юго-Восток, Лтд”, 2003. – 512 с.
20. Концептуальні засади розвитку транскордонного співробітництва України // Державне регулювання економіки України: методологія, напрями, тенденції, проблеми / За ред. д-ра екон. наук М. М. Якубовського. – К.: НДЕІ Міністерства економіки України, 2005. – С. 125-132.
21. Петренко П. Бюджет-2013: золоті гори для сходу, заходу – мізер [Електронний ресурс] / П. Петренко // Економічна правда. – Режим доступу: http://www.epravda.com.ua/columns/2012/12/24/352306/view_print/
22. Механізми та інструменти використання переваг інтеррегіонального та транскордонного співробітництва у підвищенні конкурентоспроможності західних регіонів України : аналітична доповідь [Електронний ресурс] / [Волошин В. І., Васильців Т. Г., Мікула Н. А. та ін.]. – Львів : ЛФНІСД, 2011. – 51 с. – Режим доступу: <http://www.niss.lviv.ua>
23. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.lviv.mns.gov.ua/files/2013/2/18/programa_transkordonna.doc
24. Дергачова В. В. Роль транскордонного співробітництва в зовнішньоекономічній діяльності України у межах державної регіональної політики [Електронний ресурс] / В. В. Дергачова // [Проблеми і перспективи розвитку співробітництва між країнами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ : \[сборник научных трудов\]. – 2009. – Том 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2009_1/index2009_1.htm](http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2009_1/index2009_1.htm)
25. Cross-Border Cooperation within the European Neighbourhood & Partnership Instrument (ENPI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-cross-border/index_en.htm
26. Матеріали офіційного сайту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=136287&cat_id=127823
27. Щодо вдосконалення механізмів фінансування проєктів українсько-польського транскордонного співробітництва [Електронний ресурс] : аналітична записка. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1064/>

I. Korpacz

Zarządzanie konkurencyjnością gospodarki narodowej w kontekście integracji europejskiej

Zapewnienie właściwego poziomu rozwoju gospodarki narodowej i posiadanie Ukrainą dostojnego miejsca na arenie międzynarodowej zależy nie tylko od pewnych geograficznych, historycznych, społeczno-ekonomicznych oraz innych warunków o charakterze, jak egzogenicznym, tak i endogenicznym, lecz również od efektywności zarządzania

konkurencyjnością gospodarki narodowej. W artykule rozpatrzono teoretyczne zasady istotności zapewnienia konkurencyjności kraju pod warunkiem integracji europejskiej. Szczególną uwagę przydzielono osiągnięciu konkurencyjności regionów jak niezbędnej przesłanki wzrostu konkurencyjności kraju. Jako jeden z czynników konkurencyjności regionów wyróżniono kontakty międzyregionalne, w szczególności współpraca transgraniczna.

Słowa kluczowe: integracja europejska, konkurencyjność, gospodarka narodowa, zarządzanie konkurencyjnością, współpraca transgraniczna.

